

ความเสมอภาคของคู่ความในคดีอาญากรณีอัยการสูงสุดรับรองฎีกา
ของพนักงานอัยการในคดีค้ามนุษย์: บทวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567
Equality between the parties in a criminal case in the event that
the Attorney General certifies the Supreme Court's decision of
the public prosecutor in a human trafficking case: An analysis of
the Constitutional Decision No. 7/2567

ดร.อุทัย อาทิวะ¹

ผู้เชี่ยวชาญประจำตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัธมมฤต)

Uthai Arthivech, Ph.D.

Expert attached to the Justice of the Constitutional Court

(Professor Dr. Udom Rathamarit)

บทคัดย่อ

หลักการแห่งความเสมอภาคของบุคคลและหลักการห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม อันเนื่องมาจากสถานะของบุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมในคดีอาญา การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ให้อำนาจแก่อัยการสูงสุด หรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดได้มอบหมายลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่า มีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกา โดยมีได้บัญญัติ ให้สิทธิดังกล่าวแก่จำเลยซึ่งเป็นคู่ความในคดีอาญาอีกฝ่ายหนึ่งด้วยนั้น ทำให้มีประเด็นปัญหาเข้าสู่ การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญว่า บทบัญญัติของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559

¹ อติตรองอัยการสูงสุด

นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เนติบัณฑิต, ประกาศนียบัตรทางกฎหมายธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ได้รับทุนรัฐบาล (กพ.) ตามความต้องการของสำนักงานอัยการสูงสุด ไปศึกษาต่อ ในระดับปริญญาโท-เอก ที่ประเทศฝรั่งเศส ในสาขากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จนสำเร็จการศึกษา DSU. (UNIVERSITÉ PANTHÉON-ASSAS (PARIS II)), DEA. (UNIVERSITÉ – PANTHÉON – SORBONNE (PARIS I)), DOCTEUR EN DROIT (UNIVERSITÉ – PANTHÉON – SORBONNE (PARIS I)).

มาตรา 45 วรคสี่ ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรคหนึ่งและวรรคสาม ซึ่งรับรองหลักความเสมอภาคของบุคคลและห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากสถานะของบุคคลหรือไม่ บทความนี้จึงได้วิเคราะห์สถานะของคู่ความในคดีอาญา โดยเฉพาะสถานะของพนักงานอัยการซึ่งเป็นประเด็นแห่งการวินิจฉัย และทำการเปรียบเทียบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยและฝรั่งเศสเพื่อให้เห็นว่าคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567 มีความชอบด้วยหลักกฎหมายระหว่างประเทศและหลักการที่รัฐธรรมนูญได้รับรองและคุ้มครองไว้หรือไม่ อย่างไร

คำสำคัญ

ความเสมอภาคของบุคคล, การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม, การพิจารณาคดีที่เป็นธรรม, สถานะของอัยการ, วิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์

Abstract

The principle of equality between persons and the principle against unjust discrimination based on differences in personal status are considered important elements of a fair trial in criminal cases. Article 45, paragraph 4 of the Act on the Procedure of Human Trafficking Cases B.E. 2559, grants the Attorney General, or the prosecutor authorized by the Attorney General, the power to certify - by affixing their signature to the prosecutor's appeal - that there are reasonable grounds for the Supreme Court to consider the case. This certification deems the matter a significant legal question that the Supreme Court must accept for review. However, this provision is considered unfair to the accused who does not have the same right of appeal as the prosecutor. As a result, the case has been brought before the Constitutional Court to determine whether this provision contradicts Section 27, paragraph 1 and 3 of the Constitution, which guarantee the principle of equality and prohibit unjust discrimination based on personal status. This article aims to analyze the legal status of the parties in criminal proceedings - particularly that of the prosecutor - and to compare criminal procedures in Thailand and France. It seeks to determine whether, and how, Constitutional Court Decision No. 7/2567 aligns with international legal principles and the constitutional guarantees of equality and non-discrimination.

Keywords

The equality between persons, The unjust discrimination, Fair trial, Prosecutor status, Procedure of human trafficking case

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567 ด้วยคะแนนเสียง 5 ต่อ 4 ว่า การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ ซึ่งกำหนดให้ศาลฎีกาต้องรับฎีกาของพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดรับรองฎีกาไว้โดยไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งเป็นประการอื่น ย่อมทำให้หลักประกันสิทธิในการฎีกาของคู่ความในคดีคำมนุษย์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยแตกต่างกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคล ขัดต่อหลักความเสมอภาค จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญฉบับนี้ทำให้เกิดคำถามว่าสถานะของอัยการซึ่งปฏิบัติหน้าที่เพื่อรัฐและประโยชน์สาธารณะ สมควรเป็นข้อยกเว้นหลักความเสมอภาคและหลักการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมหรือไม่ ดังนั้น เพื่อวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว บทความนี้จะนำเสนอหลักสากลของกฎหมายระหว่างประเทศและคำวินิจฉัยของของศาลฎีกาฝรั่งเศสเพื่อเปรียบเทียบกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทย เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบบริบทของกฎหมายว่าความเสมอภาคในการต่อสู้คดีเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (Fair trial) ดังนั้น แม้อัยการจะมีสถานะของการปฏิบัติหน้าที่ในคดีอาญาเพื่อรัฐและประโยชน์สาธารณะ แต่อัยการก็มีสถานะเป็นคู่ความในคดีอาญาซึ่งต้องอยู่ภายใต้หลักการที่บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และกฎหมายก็ไม่อาจมีบทบัญญัติซึ่งเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากสถานะของบุคคลได้ ตามมาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม แห่งรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยที่ 7/2567 ด้วยคะแนนเสียง 5 ต่อ 4 ว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม และกำหนดคำบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ บัญญัติว่า “ในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดได้มอบหมายลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่า มีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญ และให้ศาลฎีการับฎีกา” เสียงส่วนใหญ่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ บัญญัติหลักเกณฑ์ในการฎีกา คำพิพากษาศาลอุทธรณ์

² ก่อนหน้านี้มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 22/2565 ด้วยคะแนนเสียง 6 ต่อ 3 ว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 46 วรรคสี่ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม และกำหนดคำบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 46 วรรคสี่ มีบทบัญญัติทำนองเดียวกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ แต่ให้อำนาจอัยการสูงสุดแต่เพียงผู้เดียวลงลายมือชื่อรับรองฎีกา ไม่มีบทบัญญัติให้อัยการสูงสุดมอบหมายให้พนักงานอัยการอื่นลงลายมือชื่อรับรองฎีกาได้เหมือนบทบัญญัติในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่.

ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไว้แตกต่างกัน และกำหนดให้ศาลฎีการับฎีกาของพนักงานอัยการไว้ โดยไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งเป็นประการอื่น ย่อมทำให้หลักประกันสิทธิในการฎีกาของคู่ความในคดีค้ำมนุษย์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยแตกต่างกัน ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคล ขัดต่อหลักความเสมอภาค จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม ในความเห็นนี้ แม้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางท่านได้กล่าวยอมรับสถานะพิเศษขององค์กรอัยการ และพนักงานอัยการในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อรัฐและประโยชน์สาธารณะ แต่เห็นว่าสถานะในวิธีพิจารณาคดีอาญาของพนักงานอัยการเป็นคู่ความไม่แตกต่างจากจำเลย ดังนั้นเมื่อมีบทบัญญัติพิเศษที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างคู่ความ³ จึงเป็นการเลือกปฏิบัติและขัดต่อหลักความเสมอภาค อันเป็นสาเหตุที่ทำให้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม

ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยนั้น เห็นว่าภารกิจและการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการเป็นการทำหน้าที่ให้กับรัฐ เป็นการทำหน้าที่แทนแผ่นดิน จึงเป็นการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สาธารณะอันเป็นส่วนรวม มิได้เป็นคู่กรณีกับคู่ความฝ่ายจำเลย และมีใช้การต่อสู้คดีเพื่อประโยชน์ส่วนตนดังเช่นจำเลยหรือทนายความของจำเลยซึ่งเป็นเอกชน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางท่านตีความความหมายของคำว่า “บุคคล” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ใช้อยู่ในรัฐธรรมนูญ หมวด 2 และหมวด 3 ว่า มีความแตกต่างจากการใช้คำว่า “รัฐ” ในหมวด 5 และหมวด 6 ดังนั้น ความหมายของคำว่า “บุคคล” ในที่นี้ จึงหมายถึง บุคคลหรือนิติบุคคลเอกชนซึ่งรัฐธรรมนูญมุ่งประสงค์ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ต่างจากคำว่า “รัฐ” ในหมวด 5 และหมวด 6 ซึ่งมีได้มุ่งหมายถึง “บุคคล” ตามหมวด 3 และหมวด 4 ดังนั้น จึงไม่อาจแปลความได้ว่า บุคคลหรือนิติบุคคลเอกชน ตามหมวด 3 และหมวด 4 กับรัฐซึ่งเป็นนิติบุคคลโดยสภาพตามหมวด 5 และหมวด 6 จะต้องเสมอภาคกันในทุกกรณี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่ง⁴ นอกจากนี้ การใช้อำนาจรับรองฎีกาของอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดมอบหมาย มิใช่การกระทำในฐานะเป็นปัจเจกบุคคลหรือเอกชน ในฐานะคู่ความในคดี แต่เป็นการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญที่กฎหมายให้อำนาจไว้ในการอำนวยการยุติธรรมทางอาญา อันเป็นกลไกในการสร้างความสมดุลระหว่างการรักษาผลประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติกับประโยชน์ของประชาชนในฐานะทนายแผ่นดิน⁵

³ ความเห็นเสียงข้างมากของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ.

⁴ ความเห็นของนายบรรจงศักดิ์ วงศ์ปราชญ์ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อย.

⁵ ความเห็นของนายสุเมธ รอยกุลเจริญ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อย.

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยยังแปลความหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่ง ต่อไปว่า สาระสำคัญประการหนึ่งของหลักความเสมอภาคนั้น หมายถึง การจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันให้เหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน และจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ ดังนั้น คดีค้ำมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นคดีสำคัญเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะกับประโยชน์ของปัจเจกชน เป็นคดีที่จำเป็นต้องอาศัยวิธีพิจารณาความอาญาในรูปแบบพิเศษ แตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป ซึ่งใช้ระบบวิธีพิจารณาความอาญารูปแบบปกติ กรณีจึงมิใช่การปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันให้แตกต่างกัน อันขัดต่อหลักความเสมอภาคและไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติ จึงไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม⁶

จากเนื้อหาในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567 คดีค้ำมนุษย์ และที่ 22/2565 คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ มีประเด็นที่สมควรทำการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานะของ พนักงานอัยการ (1.) ซึ่งแม้จะเป็นคู่ความในคดีอาญาเช่นเดียวกับจำเลย แต่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งเสียงข้างมากและเสียงข้างน้อยต่างก็ยอมรับในสถานะพิเศษของพนักงานอัยการ อย่างไรก็ตาม สถานะพิเศษของพนักงานอัยการดังกล่าวก็ไม่อาจยกเว้นหลักความเสมอภาค และหลักการห้าม การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล อันเป็นหลักการทั่วไปของรัฐธรรมนูญไปได้ (2.)

1. สถานะของพนักงานอัยการ

เมื่อก้าวถึงสถานะของพนักงานอัยการ ผู้ที่อยู่ในแวดวงของนักกฎหมายโดยเฉพาะ พนักงานอัยการก็มักจะหยิบยกอัยการฝรั่งเศสขึ้นมาเป็นต้นแบบของการเปรียบเทียบกับอัยการไทย เพราะอัยการฝรั่งเศสถือเป็นต้นกำเนิดของอัยการซึ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนานาประเทศ ได้นำไปใช้ในระบบกฎหมายของตน แม้การประยุกต์ใช้จะมีความแตกต่างในเรื่องสถานะและหน้าที่ และอำนาจบางประการเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทกระบวนการยุติธรรมของแต่ละประเทศ แต่ความเคลื่อนไหวของแนวคิดและหลักการทางกฎหมายของระบบอัยการฝรั่งเศสก็ยังคงมีอยู่ อย่างต่อเนื่องและสามารถนำมาเป็นตัวอย่างสะท้อนระบบอัยการของประเทศต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งประเทศไทย

1.1 สถานะตุลาการของอัยการฝรั่งเศส

อัยการฝรั่งเศส (Le ministère public) ก่อกำเนิดขึ้นเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13 เมื่อพระเจ้าแผ่นดินแห่งฝรั่งเศสปกป้องผลประโยชน์ของพระองค์ท่าน โดยผู้ดูแลรักษาผลประโยชน์ แทนพระองค์ท่าน

⁶ ความเห็นของนายปัญญา อุดชาชน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อย.

ก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศส อัยการมีชื่อถูกเรียกขานว่าเป็น “คนของพระเจ้าแผ่นดิน” (les Gens du roi) โดยเฉพาะอัยการสูงสุดแห่งพระเจ้าแผ่นดิน (le procureur général du roi) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของรัฐสภาในระบบดั้งเดิม

ในช่วงการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ได้มีการตรารัฐบัญญัติเมื่อวันที่ 16 และ 24 สิงหาคม ค.ศ. 1790 ในมาตรา 8 ของหมวด 2 โดยกฎหมายดังกล่าวยังคงมีตำแหน่งอัยการไว้ในฐานะของผู้กล่าวหาสาธารณะ ศาสตราจารย์ ดร.โกเมน ภัทรภิรมย์ อธิบายถึงอัยการท่านสุดท้ายและอดีตอัยการสูงสุดท่านแรก ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาเอกทางกฎหมายจากประเทศฝรั่งเศส ได้เขียนบทความชื่อว่า “อัยการฝรั่งเศส” ไว้ในหนังสือชื่อ “ระบบอัยการสากล” ซึ่งจัดพิมพ์โดยศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ เมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยท่านได้กล่าวถึงอัยการฝรั่งเศสว่าเป็นสถาบันที่ชาวฝรั่งเศสภูมิใจว่าเป็นของฝรั่งเศสโดยแท้ มิได้เอาแบบอย่างมาจากผู้ใด มองเตสกีเออ (Montesquieu) ผู้เป็นต้นคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจก็ชื่นชมกับหลักการของสถาบันนี้ และปอร์ตาลิส (Portalis) ผู้ร่างประมวลกฎหมายนโปเลียน (Code Napoleon) ถึงกับได้กล่าวไว้ว่า อัยการ “ได้ช่วยรัฐบาลให้พ้นจากพวกคนช่างฟ้อง...” และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เป็นปากเสียงให้แก่กฎหมายเป็นผู้ท้วงติงคำพิพากษา เป็นที่พึ่งพิงแก่ผู้อ่อนแอที่ถูกกรรณกตชี เป็นโจทก์ผู้นำเกรงขามของเหล่าร้าย เป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์สาธารณะ และเป็นผู้แทนแห่งสังคมทั้งมวล”⁷

อัยการฝรั่งเศสมีสถานะของตุลาการเช่นเดียวกับผู้พิพากษา เพราะตามรัฐธรรมนูญที่กาบับลงวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 1958⁸ ว่าด้วยสถานะของตุลาการได้กำหนดให้อัยการฝรั่งเศสมีสถานะเป็นตุลาการเช่นเดียวกับผู้พิพากษา ไม่ว่าตำแหน่งอัยการจะเป็นอัยการแห่งสาธารณรัฐ (Les procureurs de la République) และผู้ช่วยอัยการแห่งสาธารณรัฐ รวมทั้งอธิบดีอัยการ (Les procureurs généraux) และผู้ช่วยอธิบดีอัยการ อัยการประจำศาลสูง (Les avocats généraux) ในฝรั่งเศสเรียกอัยการว่า “ตุลาการยืน” (Magistrature debout) เนื่องจากเวลาที่ถามพยาน อัยการจะต้องลุกขึ้นยืนถาม มิใช่นั่งถามเหมือนกับผู้พิพากษา ซึ่งเรียกว่า “ตุลาการนั่ง” (Magistrature du siège)

⁷ โกเมน ภัทรภิรมย์, ‘อัยการฝรั่งเศส’ ใน กองทุนสวัสดิการ ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ (บรรณาธิการ) ระบบอัยการสากล (พิมพ์ครั้งที่ 1, โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2526).

⁸ Ordonnance no 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature.

อย่างไรก็ตาม แม้ัยการฝรั่งเศสจะมีสถานะเป็นตุลาการ⁹ แต่หน้าที่และอำนาจของัยการแตกต่างจากผู้พิพากษา ดังคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส (Le Conseil constitutionnel) เลขที่ 95-360 DC เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1995 ซึ่งวินิจฉัยร่างกฎหมายคำสั่งทางอาญา (Injonction pénale) ซึ่งให้อำนาจแก่พนักงานัยการในการออกคำสั่งทางอาญาให้ผู้กระทำความผิดดำเนินการตามคำสั่ง โดยไม่ผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากศาลยุติธรรมว่าร่างกฎหมายดังกล่าวขัดกับรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส เพราะมาตรการที่ใช้ในคำสั่งทางอาญา (L'injonction pénale) เป็นมาตรการที่กระทบต่อเสรีภาพส่วนบุคคล ดังนั้น ัยการซึ่งเป็นฝ่ายบริหารจึงไม่สามารถที่จะใช้มาตรการที่มีลักษณะของการลงโทษได้ ศาลแต่เพียงผู้เดียวที่มีอำนาจพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด ด้วยเหตุดังกล่าวศาลรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสจึงวินิจฉัยว่าร่างกฎหมายฉบับนี้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ¹⁰

1.2 สถานะพิเศษของัยการไทย

ัยการไทยถือว่าเป็นข้าราชการที่มีสถานะพิเศษอันอยู่ในเกณฑ์ของผู้มีอำนาจทางยุติธรรม (Quasi-judicial authority) อาจสั่งไม่ฟ้องอันเป็นคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีได้ ดังเช่นที่ทางวิชาการในประเทศฝรั่งเศสใช้คำว่า “ผู้พิพากษาแห่งดุลพินิจ” (Juge de l'opportunité des poursuites) แต่ัยการไทยไม่มีสถานะตุลาการดังเช่นัยการฝรั่งเศส การสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุบุคคลเป็นัยการผู้ช่วยในประเทศไทย สำนักงานัยการสูงสุดเป็นผู้ดำเนินการจัดสอบเอง มิได้เป็นการสอบเพื่อคัดเลือกบุคคลเข้าเป็นตุลาการผู้ช่วยในคราวเดียวกันดังเช่นในระบบของฝรั่งเศส

⁹ การจะได้รับแต่งตั้งให้เป็นัยการฝรั่งเศสนั้น มาจากการสอบคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งตุลาการ ผู้ที่ผ่านการคัดเลือกจะเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนตุลาการแห่งชาติ (L'Ecole nationale de la magistrature - ENM) ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองบอร์โดซ์ (Bordeaux) ใช้เวลาการศึกษาประมาณสองปีครึ่ง ผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมแล้วสามารถเลือกตำแหน่งที่ตนประสงค์จะไปปฏิบัติงานได้ทั้งตำแหน่งของผู้พิพากษาและัยการ โอกาสในการเลือกตำแหน่งจะขึ้นอยู่กับลำดับคะแนน และการเลือกตำแหน่งนี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการ (Le Conseil supérieur de la magistrature) ในระหว่างการดำรงตำแหน่งของผู้พิพากษาและัยการฝรั่งเศสนั้น อาจมีการโอนย้ายตำแหน่งสลับกันจากัยการมาดำรงตำแหน่งผู้พิพากษา หรือผู้พิพากษาเป็นัยการได้ แต่ในทางปฏิบัติเกิดขึ้นน้อย. โปรตดู อุทัย อาทิวะ, ‘ัยการฝรั่งเศส’ ใน *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส* (พิมพ์ครั้งที่สอง, ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินติ้ง, 2557) หน้า 185-187.

¹⁰ ศาลรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมิได้ไม่เห็นด้วยกับการนำมาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ แต่เห็นว่าร่างกฎหมาย “คำสั่งทางอาญา” เป็นร่างกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ัยการโดยก้าวล่วงอำนาจของศาลในการลงโทษ ต่อมาจึงได้มีการเสนอร่างกฎหมายใหม่เรียกมาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดีอาญาใหม่ว่า “ความตกลงทางอาญา” (La composition pénale) โดยให้ศาลสามารถตรวจสอบการใช้มาตรการความตกลงทางอาญาที่ัยการเสนอต่อศาลว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ รัฐสภาจึงได้เห็นชอบกับร่างกฎหมายดังกล่าว และยังคงใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน โปรตดู Code de procédure pénale, Article 41-2, Modifié par LOI n°2024-449 du 21 mai 2024 - art. 16.

อัยการไทยก่อตั้งขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอนุมานจากกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมอันเป็นข้อบังคับสำหรับราชการ ในกรมอัยการ ลงวันที่ 1 เมษายน ร.ศ. 112 ซึ่งมีความว่า “อธิบดีและเจ้าพนักงานในกรมอัยการ ต้องฟังบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ในทางปฏิบัติหน้าที่ราชการอธิบดีมีอำนาจเลือก ผู้รู้พระราชกำหนดกฎหมายชำนาญมาตั้งเป็นราชมนตรี และเนติบัณฑิตให้เป็นที่พักษา และผู้ช่วยราชการกรมอัยการมีหน้าที่เป็นที่พักษาของกระทรวง หรือกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ ของราชาธิปไตย เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของราชาธิปไตย เป็นทนายความในนามของราชาธิปไตย เป็นพนักงานร่างแต่งประกาศพระราชบัญญัติต่าง ๆ แปลกฎหมายนานาประเทศออกเป็นภาษาไทย ฟ้องกล่าวโทษผู้กระทำความผิดล่วงพระราชอาญา ฯลฯ” ตามหลักฐานดังกล่าวมานี้ จึงเห็นได้ว่ากรมอัยการ น่าจะได้ตั้งขึ้นเป็นรูปกรม เมื่อวันที่ 1 เมษายน ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436)¹¹

ในระยะเริ่มแรก ระบบอัยการไทยมีลักษณะคล้ายคลึงกับระบบอัยการในประเทศภาคพื้นยุโรป เช่น ประเทศฝรั่งเศสและเยอรมนี ในการตั้งกรมอัยการครั้งแรกนี้ อัยการถือเป็นข้าราชการตุลาการ สามารถปรับเปลี่ยนหน้าที่กันได้ ดังเช่นเมื่อวันที่ 5 เมษายน ร.ศ. 116 กระทรวงยุติธรรม ได้ส่งย้าย ขุนหลวงพระยาไกรสี อธิบดีกรมอัยการ เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา ต่อมาย้ายพระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล) อธิบดีกรมอัยการไปเป็นประธานศาลฎีกา พระยามานวราชเสวี จากอธิบดีผู้พิพากษาศาลคดีต่างประเทศมาเป็นอธิบดีกรมอัยการ¹²

ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมี พระบรมราชโองการประกาศรวมพนักงานอัยการ¹³ ซึ่ง ณ เวลานั้นยังแยกกันอยู่หลายกระทรวง ให้อยู่ในกระทรวงเดียวกัน คือ กระทรวงยุติธรรม ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พระพุทธศักราช 2459 สืบไป¹⁴ โดยในมาตรา 2 ของประกาศรวมพนักงานอัยการดังกล่าว กำหนด “ให้มีพนักงานอัยการไว้สำหรับเปน ทนายแผ่นดินแทนรัฐบาลในศาลทั้งในกรุงแลหัวเมือง เรียกว่ากรมอัยการให้ขึ้นอยู่ในกระทรวงยุติธรรม ...” ซึ่งคำว่า “ทนายแผ่นดิน” นี้ แม้จะมีการตรากฎหมายว่าด้วยพนักงานอัยการในเวลาต่อมาอีกหลายฉบับ ก็ยังคงปรากฏคำนี้อยู่ในกฎหมายทุกฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พุทธศักราช 2478 มาตรา 5 พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 6 และพระราชบัญญัติองค์กรอัยการ และพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 11

¹¹ สำนักงานอัยการสูงสุด, ‘เกี่ยวกับองค์กร’ (สำนักงานอัยการสูงสุด) <<https://www.ago.go.th/aboutus/>> สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2567.

¹² เพิ่งอ้าง.

¹³ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 32 หน้า 501 ลงวันที่ 19 มีนาคม 2458.

¹⁴ มาตรา 1 ของประกาศรวมพนักงานอัยการ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 32 หน้า 501 ลงวันที่ 19 มีนาคม 2458.

2. หน้าที่และอำนาจของอัยการในคดีอาญา

หน้าที่และอำนาจในความรับผิดชอบของอัยการฝรั่งเศสเป็นตัวอย่างของระบบอัยการสากล เนื่องจากอัยการฝรั่งเศสมีบทบาทที่สูงมากทั้งในชั้นก่อนฟ้องคดีและชั้นพิจารณาคดี

2.1 ชั้นก่อนฟ้องคดี

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศฝรั่งเศสมีหลักการว่าการสอบสวนกับการฟ้องคดีอาญาเป็นกระบวนการเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานสอบสวนและอัยการเป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง (Vertical relationship)¹⁵ อัยการเป็นผู้รับผิดชอบควบคุมและกำกับดูแลการสอบสวนจนถึงชั้นฟ้องคดี โดยอัยการอาจจะทำการสอบสวนด้วยตนเองหรือมอบให้ตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการแทนก็ได้¹⁶ จึงแตกต่างจากระบบการสอบสวนและการฟ้องคดีในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย ซึ่งมีได้แบ่งแยกขั้นตอนชั้นการสอบสวนออกจากการฟ้องคดี

ส่วนการฟ้องคดีอาญานั้นก็เป็นอำนาจของอัยการตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public prosecution) คือ กฎหมายของประเทศฝรั่งเศสให้อำนาจแก่เฉพาะอัยการเท่านั้นที่เป็นผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญา เอกชนผู้เสียหายไม่มีอำนาจดำเนินคดีอาญาโดยการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง อย่างเช่นระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยซึ่งให้อำนาจผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาได้¹⁷ และการสั่งคดีของอัยการฝรั่งเศสก็เป็นไปตามหลักการสั่งคดีโดยใช้ดุลพินิจ (Opportunity principle) ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 มาตรา 40 ว่า “พนักงานอัยการรับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษและพิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรกับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษนั้นต่อไป”

หลักการสั่งคดีโดยดุลพินิจของอัยการฝรั่งเศสนี้เป็นที่มาของการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาของประเทศฝรั่งเศสโดยฝ่ายนิติบัญญัติได้นำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญา ตั้งแต่การไกล่เกลี่ยทางอาญา (Médiation pénale) ความตกลงทางอาญา (La composition pénale) การต่อรองคำรับสารภาพชั้นก่อนฟ้อง (Comparution sur Reconnaissance Préable de Culpabilité – CRPC) นอกจากนี้ในทางปฏิบัติ อัยการฝรั่งเศสยังใช้การลดข้อหาหนักเป็นเบาในการฟ้องคดีอาญา (Correctionnalisation judiciaire) ซึ่งช่วยให้การดำเนินคดีของอัยการไม่ล่าช้า อันเนื่องมาจากการไต่สวนคดีของผู้พิพากษาไต่สวนซึ่งมีปริมาณงานมาก

¹⁵ อุทัย อาทิวะ, *การสอบสวน* (พิมพ์ครั้งที่สอง, ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินติ้ง, 2565) 45.

¹⁶ เพิ่งอ้าง 45-46.

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย”.

ส่งผลให้เกิดความแน่นอนในการลงโทษจำเลย เพราะอัยการสามารถฟ้องจำเลยต่อศาลมัชฌิมโทเซ ซึ่งไม่มีกระบวนการพิจารณาโดยลูกขุน แทนที่จะต้องฟ้องคดีต่อศาลลูกขุน (La cour d'assises) ซึ่งต้องมีลูกขุนเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดี อาจเกิดความไม่แน่นอนในการลงโทษขึ้นได้¹⁸

2.2 หน้าที่และอำนาจของอัยการในชั้นพิจารณา

ในชั้นพิจารณาคดี บทบาทอัยการฝรั่งเศสจะมีน้อยเนื่องจากการถามพยานในระบบไต่สวน ศาลจะมีบทบาทนำ คือศาลเป็นผู้ซักถามพยานเอง มิใช่ให้คู่ความหรือทนายความมีบทบาทนำ ในการถามพยานอย่างเช่นในระบบกล่าวหา ในหัวข้อนี้จึงขอยกตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอัยการฝรั่งเศสซึ่งเป็นองค์ประกอบของการนั่งพิจารณาคดีอาญา และการให้อำนาจแก่อัยการ ในการอุทธรณ์ฎีกาที่เหนือกว่าคู่ความอื่นอันเป็นที่มาของการยื่นฎีกาของจำเลยที่ต่อสู้คดีว่าขัดต่อหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี

ก. อัยการฝรั่งเศสเป็นองค์ประกอบของการนั่งพิจารณา

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลฝรั่งเศสไม่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าไม่มีอัยการอยู่ด้วย ในห้องพิจารณาคดี มิฉะนั้นจะทำให้กระบวนการพิจารณาดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย ต้องถูกยกเลิกไป แตกต่างจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลไทย ซึ่งถือว่าอัยการเป็นเพียงคู่ความฝ่ายหนึ่งในคดีอาญาเท่านั้น อัยการไทยมิได้มีสถานะเป็นองค์ประกอบของการนั่งพิจารณาคดีดังเช่น อัยการฝรั่งเศสแต่ประการใด ดังนั้น จึงมีตัวอย่างคดีที่ศาลพิพากษาในคดีที่อัยการเป็นโจทก์ฟ้อง คดีอาญาว่า โจทก์ทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาล ถือว่าโจทก์ขาดนัดพิจารณาและไม่มีพยานมาสืบ ศาลพิพากษายกฟ้อง¹⁹

ข. อำนาจในการอุทธรณ์ฎีกาของอัยการฝรั่งเศส

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 497 กำหนดตัวบุคคลผู้มีสิทธิในการอุทธรณ์ ดังนี้

1. จำเลย
2. บุคคลซึ่งต้องรับผิดชอบแพ่งเฉพาะที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ทางแพ่งเท่านั้น
3. คู่ความฝ่ายแพ่งเฉพาะที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ทางแพ่งของเขาเท่านั้น
4. อัยการแห่งสาธารณรัฐ
5. เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองในกรณีที่เป็นผู้ใช้อำนาจในการดำเนินคดีอาญา
6. อธิบดีอัยการประจำศาลอุทธรณ์

¹⁸ อุทัย อาทิวะช, *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส* อ่างแล้ว หน้า 212-237.

¹⁹ ฎีกาที่ 7846/2559 และโปรดดูฎีกาที่ 4452/2562 ซึ่งตัดสินตรงกันข้ามกันประกอบ.

ตำแหน่งอัยการที่มีอำนาจในการอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลชั้นต้นมีอยู่สองลำดับ คือ ลำดับที่ 4 อัยการแห่งสาธารณรัฐ และลำดับที่ 6 คือ อธิบดีอัยการประจำศาลอุทธรณ์ สำหรับอัยการสองตำแหน่งนี้ อัยการแห่งสาธารณรัฐ เป็นหัวหน้าพนักงานอัยการแห่งเมืองนั้น²⁰ อัยการแห่งสาธารณรัฐเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของอธิบดีอัยการประจำศาลอุทธรณ์²¹

แม้มาตรา 497 จะระบุตำแหน่งอัยการทั้งสองตำแหน่งว่ามีอำนาจในการอุทธรณ์ แต่กำหนดเวลาในการยื่นอุทธรณ์ของอัยการทั้งสองตำแหน่งไม่เท่ากัน กล่าวคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 498 กำหนดหลักทั่วไปไว้ว่า การยื่นอุทธรณ์จะต้องยื่นภายในกำหนดสิบวัน นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาที่มีการต่อสู้คดีอย่างเป็นปรักขกัน นั่นคือ ผู้มีสิทธิอุทธรณ์ตามมาตรา 497 ซึ่งรวมทั้งอัยการแห่งสาธารณรัฐมีกำหนดระยะเวลาสิบวันในการยื่นอุทธรณ์ แต่เฉพาะลำดับที่ 6 คือ อธิบดีอัยการประจำศาลอุทธรณ์นั้น มาตรา 498 มีข้อยกเว้นว่า ระยะเวลาดังกล่าวจะต้องไม่กระทบต่อบทบัญญัติของมาตรา 505 ซึ่งในมาตรา 505 วรรคแรก บัญญัติให้อำนาจแก่อธิบดีอัยการในการยื่นอุทธรณ์ในคดีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย ภายในกำหนด 20 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา²² แตกต่างจากระยะเวลาในการอุทธรณ์ของคู่ความตามมาตรา 498 ซึ่งมีเพียง 10 วัน

บทบัญญัติของมาตรา 505 ซึ่งให้เวลาในการยื่นอุทธรณ์ถึง 20 วันนี้ เป็นบทบัญญัติซึ่งยังใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน อันเป็นผลมาจากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยรัฐบัญญัติฉบับที่ 2009-1436 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน ค.ศ. 2009 มาตรา 73 ซึ่งบทบัญญัติของมาตรา 505 เดิมนั้นอธิบดีอัยการมีกำหนดระยะเวลาในการอุทธรณ์ถึงสองเดือน²³ ระยะเวลาการอุทธรณ์ที่แตกต่างกันมากระหว่างคู่ความตามกฎหมายเดิมนั้นเป็นสาเหตุที่จำเลยหยิบยกขึ้นต่อสู้ในศาลฎีกาฝรั่งเศสว่ากฎหมายดังกล่าวขัดต่อหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดีที่เป็นธรรม

²⁰ เทียบได้กับอัยการจังหวัดของไทย.

²¹ อาจเปรียบเทียบกับตำแหน่งอธิบดีอัยการภาคของไทย.

²² บทบัญญัติมาตรา 505 นี้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ. 2009 แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐบัญญัติฉบับที่ 2009-1436 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน ค.ศ. 2009 มาตรา 73.

²³ บทบัญญัติของมาตรา 505 เดิม (ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 8 มิถุนายน ค.ศ. 1960 ถึงวันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ. 2009) แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐกำหนด ฉบับที่ 60-529 ลงวันที่ 4 มิถุนายน ค.ศ. 1960 มาตรา 8 ประกาศราชกิจจานุเบกษา สาธารณรัฐฝรั่งเศส วันที่ 8 มิถุนายน ค.ศ. 1960) บัญญัติว่า “อธิบดีอัยการยื่นอุทธรณ์โดยการแจ้งต่อจำเลย บุคคลซึ่งต้องรับผิดชอบในความผิดมิชฌิมโทษ ภายในกำหนดสองเดือนนับแต่วันที่อ่านคำพิพากษา” (แปลโดยผู้เขียน).

3. หลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี : การพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

แนวคิดของหลักความเสมอภาคเป็นแนวคิดของหลักสากลตามมาตรฐานกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration on Human Rights 1948) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) ซึ่งประเทศต่าง ๆ ได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญของตน เช่น ประเทศฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี และออสเตรีย รวมทั้งประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคกันในกฎหมายและหลักการห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมไว้ในมาตรา 27 วรรคแรกและวรรคสาม²⁴

3.1 การเคารพหลักความเสมอภาคโดยศาลฎีกาฝรั่งเศส

สำหรับประเทศที่อยู่ในทวีปยุโรปซึ่งรวมทั้งประเทศฝรั่งเศสด้วยนั้น นอกจากจะเป็นภาคีสมาชิกในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 แล้ว ยังเป็นภาคีสมาชิกในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป ค.ศ. 1950 (European Convention on Human Rights 1950)²⁵ อีกด้วย อนุสัญญาดังกล่าวได้ห้ามการเลือกปฏิบัติไว้ในมาตรา 14 ไม่ว่าจะด้วยเหตุแห่งเพศ เชื้อชาติ สีผิว ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรืออื่น ๆ ชาติกำเนิด หรือรากฐานทางสังคม การสมาคมกับชนกลุ่มน้อยในชาติ ทรัพย์สิน สถานะการเกิดหรือสถานะอื่น ๆ²⁶

ประเทศฝรั่งเศสได้เดินตามหลักการที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปวางไว้ โดยคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ลงวันที่ 17 กันยายน ค.ศ. 2008²⁷ วินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 505 ซึ่งให้กำหนดเวลาในการยื่นอุทธรณ์ของอัยการ ยาวนานกว่ากำหนดเวลาที่ให้แก่คู่ความอื่นนั้น ไม่สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป มาตรา 14

²⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้...”

²⁵ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป ค.ศ. 1950 หรือ The European Convention on Human Rights 1950 เป็นกฎหมายระหว่างประเทศระดับภูมิภาคของประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปที่เป็นภาคีสมาชิกในอนุสัญญาดังกล่าว.

²⁶ The European Convention on Human Rights, ARTICLE 14 Prohibition of discrimination.

²⁷ Cour de cassation, criminelle, Chambre criminelle, 17 septembre 2008, 08-80.598, Publié au bulletin, AJ pén. 2008. 456, obs. Saas ; Dr. pénal 2008. comm. 161, obs. Maron et Haas.

คดีนี้ ข้อเท็จจริงได้ความว่า เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน ค.ศ. 2007 นาย Robert X. จำเลยถูกศาล มัชฌิมโทเซแห่งเมืองลียงพิพากษาลงโทษจำคุกในความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ของผู้อื่นด้วยวิธีการ ที่เป็นอันตรายแก่บุคคล มีกำหนดเวลาสิบแปดเดือน โดยโทษจำคุกสิบห้าเดือนให้รอการลงโทษไว้ พร้อมด้วยเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติ

ต่อมาวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 2007 อธิบดีอัยการประจำศาลอุทธรณ์แห่งเมืองลียงยื่นอุทธรณ์ คัดค้านคำพิพากษาดังกล่าวตามมาตรา 505 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา²⁸

วันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 2007 นาย Robert X. ยื่นคำแก้อุทธรณ์โต้แย้ง (Un appeal incident) อุทธรณ์ของอธิบดีอัยการประจำศาลอุทธรณ์แห่งเมืองลียง

ศาลอุทธรณ์แห่งเมืองลียง (องค์คณะที่ 4) มีคำพิพากษาลงวันที่ 13 ธันวาคม ค.ศ. 2007 ลงโทษจำคุกนาย Robert X... สำหรับข้อหาทำให้เสียทรัพย์ของผู้อื่นด้วยวิธีการอันตรายสำหรับบุคคล เป็นเวลาสองปี โดยโทษจำคุกหนึ่งปีให้รอการลงโทษไว้ และห้ามสิทธิพลเมืองทางแพ่งและครอบครัว มีกำหนดห้าปี

นาย Robert X... ฎีกาคัดค้านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์แห่งเมืองลียง

ศาลฎีกาฝรั่งเศสซึ่งเป็นศาลสูงสุดที่มีอำนาจวินิจฉัยเฉพาะข้อกฎหมาย ได้พิพากษาคดีนี้ว่า หลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดีเป็นส่วนหนึ่งของหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมตามความหมาย ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป มาตรา 6 § 1 ซึ่งกำหนดให้คู่ความในคดีอาญามีสิทธิ ที่เท่าเทียมกัน รวมทั้งสิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษา แต่เนื่องจากมาตรา 505 แห่งประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ให้สิทธิแก่อธิบดีอัยการมีกำหนดเวลาในการยื่นอุทธรณ์นานกว่า กำหนดเวลาที่ให้แก่คู่ความอื่นตามมาตรา 498 ดังนั้นบทบัญญัติของมาตรา 505 จึงไม่สอดคล้องกับ หลักการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป ด้วยเหตุนี้ ศาลฎีกาจึงพิพากษายกคำพิพากษา ศาลอุทธรณ์ลงวันที่ 13 ธันวาคม ค.ศ. 2007

ต่อมาได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2009²⁹ เดินตาม บรรทัดฐานเดิมของคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาลงวันที่ 17 กันยายน ค.ศ. 2008 อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งคำพิพากษานี้ก็เป็นการฎีกาคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แห่งเมืองลียงในประเด็นเดียวกัน³⁰

²⁸ เป็นการยื่นอุทธรณ์ในขณะที่ยังใช้บังคับบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 505 เดิม ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 8 มิถุนายน ค.ศ. 1960 ถึงวันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ. 2009 และกำหนดเวลาในการยื่นอุทธรณ์ ของอธิบดีอัยการภายในกำหนดสองเดือนนับแต่วันที่อ่านคำพิพากษาศาลชั้นต้น.

²⁹ crim. 10 février 2009 n° 08-83.837 (n° 922 F-P+F).

³⁰ Cour d'appel de Lyon 4e ch. 29 avril 2008 (Annulation) Texte(s) appliqué(s) : Code de procédure pénale - art. 505 - art. 498 Convention européenne des droits de l'homme du 4 novembre 1950 - art. 6-1.

ศาลฎีกาได้นั้นย้ำว่ากำหนดเวลาอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 505 ที่ให้แก่อธิบดีอัยการประจำศาลอุทธรณ์นั้น ทำให้จำเลยตกอยู่ในฐานะที่ไม่มั่นคงและขัดต่อหลักความเสมอภาคซึ่งต้องมีอยู่ระหว่างคู่ความ จึงไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งมาตรา 6 § 1 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป

คดีนี้จำเลยหลายคนต้องคำพิพากษาศาลชั้นต้นให้ลงโทษจำคุกห้าปีซึ่งโทษจำคุกสองปีได้รับการรอกการลงโทษพร้อมด้วยเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติ การอุทธรณ์ของอธิบดีอัยการประจำศาลอุทธรณ์ซึ่งยื่นอุทธรณ์ภายในหกสัปดาห์หลังจากที่ศาลชั้นต้นพิพากษา ทำให้จำเลยดังกล่าวต้องคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แห่งเมืองลียงซึ่งลงโทษจำคุกเป็นเวลาหกปีโดยไม่มีการรอกการลงโทษ ศาลอุทธรณ์ยังมีคำพิพากษาคัดสิทธิทางแพ่ง สิทธิพลเมืองและสิทธิในครอบครัวของจำเลยด้วยเป็นเวลาห้าปี

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาจึงพิพากษายกคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ และยุติข้อพิพาทโดยไม่รับคำอุทธรณ์ของอธิบดีอัยการไว้พิจารณาโดยยกเหตุเพื่อประโยชน์แห่งการบริหารงานยุติธรรมที่ดีและโดยอาศัยบทบัญญัติแห่งมาตรา 612-1 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และศาลฎีกาได้ขยายผลแห่งคำพิพากษาศาลฎีกาไปยังจำเลยที่มีได้ยื่นฎีกาด้วย

3.2 หลักความเสมอภาคอยู่เหนือสถานะพิเศษของอัยการ

จากตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาฝรั่งเศสที่ยกเป็นตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าหลักความเสมอภาคและหลักการห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากสถานะของบุคคลเป็นหลักการสากลตามของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของศาลฎีกาฝรั่งเศส ดังนั้นเหตุผลที่ศาลรัฐธรรมนูญไทยหยิบยกขึ้นวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 46 วรรคสี่ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค่านุชย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ ซึ่งให้อำนาจอัยการสูงสุด (หรืออัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดได้มอบหมาย) ลงลายมือชื่อรับรองฎีกาของพนักงานอัยการได้เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคลจึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม จึงสอดคล้องกับหลักการสากลเรื่องการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

เพื่อให้เห็นความชอบธรรมในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทยจึงขอหยิบยกบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยและฝรั่งเศสเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 46 วรรคสี่ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค่านุชย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่

ก. กฎหมายไทย

คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 221 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่อยู่ในภาค 4 อุทธรณ์และฎีกา (มาตรา 193 - 225) ลักษณะ 2 ฎีกา (มาตรา 216 - 225) และหมวด 1 หลักทั่วไป (มาตรา 216 - 224)

มาตรา 221 บัญญัติว่า “ในคดีซึ่งห้ามฎีกาไว้โดยมาตรา 218, 219 และ 220 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ถ้าผู้พิพากษาคนใดซึ่งพิจารณา หรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์พิเคราะห์เห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญอันควรสู่ศาลสูงสุดและอนุญาตให้ฎีกา หรืออธิบดีกรมอัยการลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาว่ามีเหตุอันควรที่ศาลสูงสุดจะได้วินิจฉัย ก็ให้รับฎีกานั้นไว้พิจารณาต่อไป”

ผู้มีอำนาจในการอนุญาตให้ฎีกาหรือรับรองในฎีกาตามมาตรา 221 คือ

(1) ผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้น หรือ

(2) ผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลอุทธรณ์

หรือ

(3) อธิบดีกรมอัยการ (อัยการสูงสุด) ลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาว่ามีเหตุอันควรที่ศาลสูงสุดจะได้วินิจฉัย³¹

บทบัญญัติตามมาตรา 221 เป็นหลักทั่วไปของการฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งคู่ความในคดีอาญามีสิทธิในการขอให้ผู้มีอำนาจตาม (1) – (3) อนุญาตให้ฎีกาหรือรับรองในฎีกาได้ ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 221 จึงเป็นหลักการที่เคารพหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดีและหลักการไม่เลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากสถานะของคู่ความในคดีอาญา เพราะคู่ความทั้งโจทก์³² และจำเลยสามารถยื่นคำร้องขอต่อผู้มีอำนาจเพื่อขออนุญาตให้ฎีกาหรือรับรองในฎีกาของคู่ความนั้นได้³³ หลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 221 จึงเป็นหลักการที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม

³¹ ฎีกาที่ 1145/2524 การรับรองฎีกาเป็นอำนาจของอัยการสูงสุด ดังนั้น ผู้รับรองต้องเป็นอัยการสูงสุดหรืออาจเป็นพนักงานอัยการผู้ที่รักษาราชการแทนอัยการสูงสุดย่อมมีฐานะเป็นอัยการสูงสุด สามารถรับรองฎีกาได้.

³² ฎีกาที่ 1039/2504 อธิบดีกรมอัยการมีอำนาจรับรองฎีกาของเอกชนที่ฟ้องคดีอาญาได้ และฎีกาที่ 659/2541 อัยการสูงสุดมีอำนาจรับรองอุทธรณ์หรือรับรองฎีกาได้ทั้งในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องและกรณีราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องด้วย.

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 221 เป็นระบบฎีกาโดยสิทธิ ซึ่งราษฎรที่เป็นจำเลยก็มีสิทธิที่จะร้องขอให้อธิบดีกรมอัยการ (อัยการสูงสุด) รับรองฎีกา โปรดดูความเห็นเสียงข้างมากของท่านศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จิรนิติ หะวานนท์.

เมื่อเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 46 วรรคสี่ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ ซึ่งให้อำนาจอัยการสูงสุด (หรืออัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดมอบหมายในคดีค้ามนุษย์) รับรองในฎีกาของพนักงานอัยการแต่เพียงฝ่ายเดียว จึงทำให้คู่ความอื่นตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบในการดำเนินคดีอาญา เพราะไม่ได้รับสิทธิในคดีอาญาที่เท่าเทียมกัน ขัดต่อหลักความเสมอภาคและเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลอื่นเนื่องมาจากสถานะของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม

สำหรับสถานะของอัยการไทยซึ่งแม้จะมีสถานะพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่ในนามของรัฐเพื่ออำนวยความยุติธรรม รักษาผลประโยชน์ของรัฐของแผ่นดิน โดยวางตนเป็นกลางในการดำเนินคดีมิได้ดำเนินคดีด้วยผลประโยชน์ดังคู่ความที่เป็นเอกชนก็ตาม แต่ดั่งรับสั่งของพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ที่ว่า “อัยการนี้แทนแผ่นดิน ถ่อมยศแผ่นดินลงไปเป็นโจทก์ ...”³⁴ ก็แสดงให้เห็นว่า สถานะของอัยการในคดีอาญาก็มีฐานะเป็นคู่ความเช่นเดียวกับจำเลยในคดีอาญา จึงย่อมตกอยู่ภายใต้หลักทั่วไปตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ คือ หลักความเสมอภาคและหลักการห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลอื่นเนื่องมาจากสถานะของบุคคลซึ่งจะต้องเท่าเทียมกันในคดีอาญา มิฉะนั้นจะทำให้จำเลยซึ่งเป็นคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบในระหว่างการพิจารณาคดี อันขัดกับหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

³⁴ สำหรับการจัดตั้งกรมอัยการและที่อัยการได้ทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีในนามของแผ่นดินนั้น เหตุผลที่แท้จริงมาจากผลกระทบของการดำเนินคดีอาญาในศาลต่างประเทศ ซึ่งมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเหนือดินแดนไทยนั่นเอง ดังปรากฏจากรับสั่งของพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เรื่อง “บุคคลตามนิติสมมติในเมืองไทย” มีความตอนหนึ่งว่า

“มีสาเหตุอีกอย่างหนึ่งที่กระทำให้ความรู้ของไทยในเรื่องบุคคลโดยนิติสมมติสว่างขึ้นดังนี้ คือ เมื่อก่อน ร.ศ. 112 เมื่อครั้ง ร.ศ. 112 และเมื่อภายหลัง ร.ศ. 112 ไทยกับฝรั่งเศสมีข้อวิวาทกันมาก ฝรั่งเศสมีสับเยก (Subject คนในบังคับ) ในเมืองไทยมาก สับเยกมากนี้มีข้อวิวาทกับคนไทยเมื่อใดราชการก็รู้สึกติดขัด เพนกับว่าใครทำร้ายสับเยกถึงตาย ฝรั่งเศสก็ตั้งข้อวิวาทกับราชการไทย จับจำเลยได้ก็จับมาชำระโทษให้ ถ้าเห็นว่าจำเลยไม่มีความผิด ฝรั่งเศสสงสัยในวิธีชำระประการใดแล้วก็พูดในทางกระทรวงต่างประเทศให้เป็นเรื่องวิวาทกันในทางราชการไป จึงได้สร้างวิธีขึ้นเอาอย่างฝรั่งให้มีอัยการไทยฟ้องร้องจำเลยในศาล อัยการนี้แทนแผ่นดิน ถ่อมยศแผ่นดินลงไปเป็นโจทก์เหมือนหนึ่งราษฎร เช่นเดียวกันกับเมื่อสับเยกเป็นจำเลย ศาลกงสุลชำระรัฐบาลไทยต้องแต่งคนลงไปเป็นโจทก์ฟ้องถ่อมตัวเป็นราษฎรไปเป็นโจทก์ในศาลเขา ทั้งนี้แปลว่ารัฐบาลสมมติตัวเองว่าเป็นราษฎรผู้ ให้ศาลไทยและศาลกงสุล เป็นกลางชำระ.....” โปรดดู หม่อมหลวงศุภกิจดัต จรุงโรจน์, องค์การอัยการไทย (สถาบันนิติวัชร์, พิมพ์ครั้งที่ 1, บริษัท ธนอรุณการพิมพ์ จำกัด, 2565) 44.

บทวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567

ทั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายเสียงข้างน้อยและเสียงข้างมากต่างยอมรับสถานะพิเศษของอัยการ แต่ตุลาการเสียงข้างมากเห็นว่าแม้อัยการจะมีสถานะพิเศษในการดำเนินคดีอาญา แต่สถานะพิเศษเช่นว่าไม่อาจอยู่เหนือหลักการแห่งความเสมอภาคของบุคคลและหลักการห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากสถานะของบุคคลอันเป็นหลักการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทวางหลักการทั่วไปของการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญาซึ่งใช้บังคับมาตั้งแต่ พ.ศ. 2478 ย่อมเห็นได้ว่า บทบัญญัติของมาตรา 221 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้วางหลักการที่มีเนื้อหาอันสอดคล้องกับหลักการซึ่งเป็นมาตรฐานสากลของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนว่าด้วยความเสมอภาคของบุคคลและหลักการห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากสถานะของบุคคลมานานแล้ว ก่อนที่จะมีการนำแนวคิดเรื่องความเสมอภาคและหลักการห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมมาบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญ จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า เหตุผลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างมากอันเป็นที่มาของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567 นอกจากจะชอบด้วยหลักสากลของการรับรองสิทธิแห่งความเสมอภาคของบุคคลและหลักการห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากสถานะของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแล้วยังมีหลักการทั่วไปของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 221 ที่รองรับหลักการของรัฐธรรมนูญดังกล่าวอีกด้วย คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567 ที่ว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีไค้มนุญ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม จึงชอบด้วยหลักการและเหตุผลทางกฎหมาย

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับการเคารพหลักประกันความเสมอภาคในการต่อสู้คดีที่เป็นธรรมและการห้ามการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมดังตัวอย่างคำพิพากษาของศาลฎีกาฝรั่งเศสซึ่งบทความนี้นำมาเป็นตัวอย่างเปรียบเทียบแล้ว ก็ยังเพิ่มน้ำหนักความชอบด้วยหลักการและเหตุผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567 มากยิ่งขึ้นไปอีก

ข. กฎหมายฝรั่งเศส

หากเปรียบเทียบบทบัญญัติของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 46 วรรคสี่ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีไค้มนุญ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศส มาตรา 505 จะเห็นได้ว่า แม้เนื้อหาของบทบัญญัติระหว่างกฎหมายไทยกับกฎหมายฝรั่งเศสจะมีใช้เนื้อหาของกระบวนการวิธีพิจารณาที่เหมือนกัน แต่ประเด็นซึ่งเป็นสาระสำคัญของการวินิจฉัยทั้งของศาลรัฐธรรมนูญไทยและศาลฎีกาฝรั่งเศสต่างก็เป็นประเด็นเดียวกันที่ว่าบทบัญญัติของกฎหมายที่ให้สิทธิแก่อัยการยิ่งกว่าคู่ความอื่นในการดำเนินคดีอาญานั้นไม่อาจขัดต่อหลักความเสมอภาคและหลักการห้ามการเลือกปฏิบัติ

โดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลอื่นเนื่องมาจากสถานะของบุคคลได้ ไม่ว่าสถานะของอัยการจะมีที่มาทางประวัติศาสตร์และการปฏิบัติหน้าที่ในนามของรัฐจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

บทวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567 เปรียบเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกา ฝรั่งเศส

เห็นว่าการที่คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567 มีความสอดคล้องกับแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาฝรั่งเศสแผนกคดีอาญาลงวันที่ 17 กันยายน ค.ศ. 2008 และลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2009 ซึ่งวินิจฉัยคดีโดยเดินตามหลักการที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้วางไว้ว่า กำหนดเวลาอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 505 ที่ให้แก่อธิบดีอัยการประจำศาลอุทธรณ์นั้น ทำให้จำเลยตกอยู่ในฐานะที่ไม่มั่นคงและขัดต่อหลักความเสมอภาคซึ่งต้องมีอยู่ระหว่างคู่ความ จึงไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งมาตรา 6 § 1 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปนั้น จึงสามารถกล่าวได้อย่างภาคภูมิใจว่าคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567 มีมาตรฐานแห่งคำวินิจฉัยในระดับสากลซึ่งหากนานาประเทศได้ทราบถึงคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567 ดังกล่าวย่อมให้การยอมรับและเชื่อถือในมาตรฐานการวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะในบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอันเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดในระบอบประชาธิปไตย และทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในการพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ในยุคที่องค์กรศาลรัฐธรรมนูญมีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและมีการประชุมหารือในเวทีระหว่างประเทศอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเช่นในปัจจุบัน การยอมรับและความเชื่อถือในความมีมาตรฐานสากลของศาลรัฐธรรมนูญไทยจะมีผลต่อการขับเคลื่อนบทบาทขององค์กรศาลรัฐธรรมนูญไทยในเวทีระหว่างประเทศให้เดินไปสู่ความเป็นผู้นำและเป็นหนึ่งในองค์กรต้นแบบของการพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง

บทสรุป

หลักการแห่งความเสมอภาค (Equality) และหลักการห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม (Unjust discrimination) เป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (Fair trial or Procès équitable) ซึ่งเป็นหลักการสากลในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 มาตรา 14 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966 article 14) อนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1950 มาตรา 6 (European Convention on Human Rights 1950 article 6) และหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญของนานาประเทศ รวมทั้งประเทศไทย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทยและศาลฎีกาฝรั่งเศสจึงเป็นการเดินตามหลักการสากลดังกล่าว และคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทยและคำพิพากษาศาลฎีกาฝรั่งเศสจะยังคงเป็นบรรทัดฐานต่อไปอีกตราบนานเท่านาน ตราบใดที่รัฐภาคีทั้งหลายในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศส และรัฐภาคีในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1950 ซึ่งรวมทั้งประเทศฝรั่งเศสยังคงมีพันธกรณีที่ต้องเคารพและปฏิบัติตามข้อบัญญัติในกติกาสากลและอนุสัญญาระหว่างประเทศดังกล่าวสืบไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- โกเมน ภัทรภิรมย์. (2526). อัยการฝรั่งเศส ใน กองทุนสวัสดิการ ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ (บรรณาธิการ), *ระบบอัยการสากล* (น. 60-73). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- ศุภกิตต์ จรูญโรจน์. (2565). *องค์กรอัยการไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: บริษัท ธนอรุณการพิมพ์ จำกัด.
- สำนักงานอัยการสูงสุด. (ม.ป.ป.). *เกี่ยวกับองค์กร*. สำนักงานอัยการสูงสุด. <https://www.ago.go.th/aboutus/>
- อุทัย อาทิวะ. (2557). *การสอบสวน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินต์ติ้ง.
- อุทัย อาทิวะ. (2557). *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินต์ติ้ง.

กฎหมาย

- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. 2559
- พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- คำพิพากษา/คำวินิจฉัย**
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1039/2504
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1145/2524
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 659/2541
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7846/2559
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4452/2562
- คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 22/2565

ภาษาต่างประเทศ

กฎหมาย

- Code de procédure pénale
- Ordonnance no 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique
- The European Convention on Human Rights

คำพิพากษา/คำวินิจฉัย

- Cour d'appel de Lyon 4e ch. 29 avril 2008 (Annulation)
- Crim. 10 février 2009 n° 08-83.837 (n° 922 F-P+F)